

УДК 371.134.008.8 : 373.3

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Петрик К.Ю., аспірант
кафедри професійної освіти

Бердянський державний педагогічний університет

У статті розкриваються умови, за яких можлива організація педагогічного партнерства як дієвого чинника самореалізації викладача і студентів під час навчання в педагогічних ВНЗ: створення психологічно комфортної атмосфери, організація діалогу, стимулювання рефлексивної діяльності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: педагогічне партнерство, інтерактивна навчальна взаємодія, співробітництво, саморозвиток, самореалізація, рефлексивна діяльність.

В статті розкриваються умови, при яких можлива організація педагогічного партнерства як ефективного фактора самореалізації преподавателя и студентов во время обучения в педагогических вузах: создание психологически комфортной атмосферы, организация диалога, стимулирование рефлексивной деятельности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: педагогическое партнерство, интерактивное обучающее взаимодействие, сотрудничество, саморазвитие, самореализация, рефлексивная деятельность.

Petryk K. Yu. THE PEDAGOGICAL PARTNERSHIP IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL

The article describes the conditions under which we can organize pedagogical partnership as an effective factor self-realization of teacher and students during studying at pedagogical universities: the creation of psychologically comfortable atmosphere, organizing dialogue and stimulate reflexive activity of future teachers of primary school.

Key words: the pedagogical partnership, interactive educational interaction, cooperation, self-development, self-realization, reflexive activity.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку українського суспільства вимагають радикальних змін у підготовці нової генерації педагогічних кадрів загалом і вчителів початкової школи зокрема, де визначна роль відводиться формуванню їх професійної компетентності згідно з викликами і потребами ринку праці. У цьому процесі все більшого значення набувають ідеї педагогічного партнерства як чинника самореалізації викладача і студентів. Саме вищі педагогічні навчальні заклади здатні взяти на себе роль модератора такої взаємодії, що дає змогу реалізувати кожному індивідуально-особистісну стратегію розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія наукової думки свідчить, що протягом століть накопичувався багатий досвід організації педагогічного партнерства й співпраці учасників освітнього процесу.

Проблема педагогічного партнерства розглядається в контексті педагогіки взаємодії (А. Белкін, І. Зимня, Є. Коротаєва, А. Кравченко, М. Щевандрін та ін.), педагогіки підтримки (О. Газман, Н. Михайлова, С. Юсфін та ін.), педагогіки співробітництва (Ш. Амонашвілі, Л. Байбородова, О. Сав-

ченко та ін.); організації навчальної взаємодії (А. Донцов, Х. Лийметс, А. Петровський, В. Фляків, Д. Фельдштейн, Г. Цукерман, С. Якобсон та ін.) тощо.

Окрім того, питання педагогічного партнерства активно досліджуються в психології: загальнопсихологічні аспекти педагогічної взаємодії у вищій школі (О. Киричук, Г. Костюк, О. Мороз, Д. Ніколенко, В. Слатьонін та ін.); діалогічна взаємодія викладача й студента як умова особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя (Л. Долинська, В. Семиченко та ін.); психологічні засади міжособистісної взаємодії викладачів і студентів (І. Булах, Л. Долинська та ін.); вплив взаємин викладачів і студентів на формування «Я-концепції» майбутнього вчителя (В. Юрченко та ін.); взаємодія студентів із викладачами як детермінанта їх психічного стану (А. Котенева та ін.) тощо.

Особливу увагу ідеї педагогічного партнерства як умови інтерактивної навчальної взаємодії викладача і студентів приділено в наукових працях сучасних українських учених (М. Вієвська, В. Власенко, О. Друганова, С. Золотухіна, М. Євтух, Л. Кондрашова, Л. Нечаєва, В. Курило, О. Микитюк,

С. Микитюк, В. Майбородова, Н. Побірченко, Н. Пузиркова, О. Радул та ін.). Зважаючи на значний інтерес науковців до означеної проблеми, педагогічне партнерство між викладачем і майбутніми вчителями початкової школи не було предметом спеціальних розвідок, що і свідчить про його актуальність.

Постановка завдання. З огляду на вищевикладене, можна сформулювати завдання роботи, яке полягає у розкритті умов, за яких можлива організація педагогічного партнерства як дієвого чинника самореалізації викладача і студентів під час навчання в педагогічних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основу професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи становить гуманістична парадигма, яка полягає у співробітництві викладача зі студентом як інноваційної форми взаємодії в умовах педагогічних ВНЗ. Сучасне розуміння інтерактивної навчальної взаємодії базується на узгодженості суб'єктної діяльності учасників освітнього процесу.

Зокрема, викладач є посередником, «модератором» між студентами та навчальним матеріалом, що вимагає готовності до виконання ролі порадирика, помічника, консультанта, комунікатора, партнера. Його завдання полягає в тому, щоб навчити студентів усвідомити й осмислити власний потенціал, визначити мету свого саморозвитку. Викладач має зорієнтувати майбутніх педагогів відчувати потребу самостійно засвоювати нову інформацію протягом усього життя, відповідно до сучасних викликів суспільства, й ефективно використовувати її на практиці у швидко змінюваному навчальному середовищі початкової школи.

Стосунки викладача і студента як незалежних особистостей спрямовані на досягнення загальних цілей на принципах добровільності, рівнозначності та доповнюваності учасників освітнього процесу. Враховуючи механізми саморозвитку особистості, партнерство активізує пізнавальні інтереси студента й забезпечує його індивідуально-особистісний розвиток. Широкий спектр стратегій співпраці між викладачем і студентами передбачає право вибору та відповідальності за прийняття рішень, що дає їм змогу брати участь у проектуванні, організації та здійсненні навчальної діяльності.

Педагогічне партнерство розглядається як складна, високотехнологічна інтерактивна навчальна взаємодія в умовах сучасного освітнього простору; багатовимірний процес, зосереджений на позитивному,

що сприяє відновленню віри в себе і свої можливості, підвищенню резистентності особистості до дестабілізуючих зовнішніх і внутрішніх чинників, створення оптимальних умов для професійного розвитку [6, с. 142].

Педагогічне партнерство під час організації навчально-виховного процесу в педагогічних ВНЗ характеризується гуманістичною спрямованістю, прагненням створити необхідні умови, для того щоб особистість майбутнього вчителя початкової школи мала можливість послідовно набувати досвіду взаємодії, оскільки від неї залежить загальна психологічна атмосфера та міжособистісні взаємини.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу стверджувати, що організація педагогічного партнерства між викладачем і студентами в педагогічних ВНЗ можлива за таких умов: 1) створення психологічно-комфортної атмосфери, продуктивної для позитивного самопочуття особистості, розвитку її пізнавальної активності; 2) реалізація педагогічного діалогу, де учасники взаємодії виступають у ролі активних суб'єктів; 3) стимулювання партнерів до рефлексивної діяльності.

Розглянемо більш детально кожен із зазначених умов.

Створення психологічно-комфортної атмосфери, продуктивної для позитивного самопочуття особистості, розвитку її пізнавальної активності.

Науковці (І. Бех, І. Зязюн, І. Демченко та ін.) обґрунтовують необхідність створення психоемоційного комфорту та ситуацій успіху у студентоцентрованому освітньому середовищі педагогічних ВНЗ. Завдяки цьому організація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкової школи сприяє переживанню ними радості, задоволення від здобутків, що, у свою чергу, слугує підвищенню самооцінки й самоповаги, вивільненню особистісних ресурсів та прихованих можливостей, розвитку творчого потенціалу. Ситуація успіху виникає тоді, коли позитивні емоційні переживання збігаються з очікуваннями студента або перевершують їх, що стимулює мотивацію діяльності, прагнення стати кращим, змінюючи ставлення до майбутньої професії й свого місця в ній.

Створення ситуації успіху можливе за умови інтерактивної навчальної взаємодії, співтворчості й толерантності в діалоговому спілкуванні та взаємодії викладача і студентів. Толерантність як ставлення породжує довіру, готовність до співпраці, педагогічного партнерства й компромісу, товариськість і дружелюбність, дає змогу

наповнити педагогічний діалог гуманістичним змістом.

У світлі досліджуваної проблеми толерантність як викладача, так і майбутнього вчителя початкової школи варто розуміти як професійно важливу якість особистості, яка характеризується здатністю сприймати без агресії інші судження, інший спосіб життя, характер поведінки, зовнішність і будь-які особливості суб'єктів освітнього і соціокультурного простору шляхом встановлення з ними відносин довіри, співпраці, компромісу, радості, емпатії, співчуття, ідентифікації і самоідентифікації та створення психологічно-комфортної атмосфери.

Отже, під час організації педагогічного партнерства викладача і студентів в освітньому просторі ВНЗ створюється психологічно-комфортна атмосфера, позитивне самопочуття особистості, розвиток її пізнавальної активності за допомогою ситуацій успіху й толерантної поведінки суб'єктів взаємодії.

Реалізація педагогічного діалогу, де учасники взаємодії виступають у ролі активних суб'єктів.

Актуалізація гуманістично спрямованої особистісно-орієнтованої парадигми призвела до зростання інтересу до діалогу як засобу побудови нової системи педагогічних стосунків, рівноправної взаємодії викладача і студента як вільних, неповторних суб'єктів.

На необхідності посилення діалогічності, створення на заняттях середовища інтерактивної навчальної взаємодії й спілкування наголошується в працях (О. Дубасенюк, С. Жданенко, Т. Картель, В. Корнещук, С. Литвиненко, Г. Радчук та ін.).

Зокрема, досліджуючи сутність педагогічного партнерства, С. Жданенко зазначає, що в самій природі людини закладені потенційні основи партнерства у вигляді кооперативного начала чи соціальної її природи, у діалогічності свідомості й самосвідомості, а отже, партнерство затребуване як фактор становлення людини, особистості, суб'єкта і найважливіша умова її самореалізації [5, с. 7].

Навчальний діалог між викладачем і студентами як інтерактивна взаємодія характеризується відкритістю спілкування і дає змогу організувати процес співпраці, в основі якого взаєморозуміння й налаштування на емоційно-психологічний світ партнера, досягнення єдиної мети. Механізм педагогічного партнерства у вищій школі виступає ціннісно-смісловою єдністю на основі діалогових відносин, що створює «єдине поле порозуміння» [2, с. 61].

Так, у дослідженні Г. Радчук обґрунтовано, що діалогічні сценарії у процесі навчання неминуче зумовлюють зміну соціальних ролей викладача та студента, зроблено акцент на актуалізації суб'єктних позицій, створення умов для саморозвитку особистості студента. Суб'єктна позиція майбутнього вчителя проявляється в різнопланових навчальних ситуаціях, зокрема під час діалогу:

1) формальної (організаційна форма суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу);

2) змістовного (подання в діалогічній формі матеріалу, який вивчається);

3) особистісно-сміслового (встановлення ціннісно-сміслового резонансу суб'єктів освіти на основі сприймання предметного змісту) [9, с. 142].

Отже, педагогічне партнерство «викладач – студент» на діалогічних засадах відбувається під час аналізу творчих навчальних ситуацій, які передбачають спільну співпрацю для досягнення поставленої мети.

Стимулювання партнерів до рефлексивної діяльності.

Особливого значення в умовах інноваційного освітнього простору набуває рефлексія педагогічної діяльності, яка є основним механізмом усвідомлення професійних успіхів та недоліків, особистісних досягнень викладача педагогічного ВНЗ. Здатність до рефлексії може знаходити своє відображення в процесі втілення індивідуального стилю професійної діяльності, в оцінці адекватності обраної стратегії.

У своїх дослідженнях Г. Щедровицький відзначає, що рефлексія є безпосереднім витокком діяльності, адже вона реалізується як наслідок зіставлення різних поглядів, позицій, різного сприйняття ситуації суб'єктами педагогічного партнерства. Науковець також відзначає, що рівень рефлексії значною мірою зумовлюється сформованістю таких індивідуально-психологічних рис особистості, як контактність, здатність до діалогу тощо. Розвинена рефлексія забезпечує усвідомлену мотивацію студентів під час виконання ними тих чи інших професійно-навчальних задач, при виборі варіанту поведінки в будь-яких життєвих ситуаціях [10, с. 49].

Важливим особистісним чинником професійного зростання майбутнього фахівця, на думку Л. Коваль, є здатність до самоосвіти, саморозвитку, рефлексії, створення нового не тільки в навколишньому світі, а й у собі. Тому під час навчання у педагогічних ВНЗ має формуватися внутрішня потреба, здатність навчатися впродовж життя. Випускник має бути конкурентоспроможним на ринку праці [7, с. 84].

Важливою передумовою розвитку рефлексивної позиції майбутнього вчителя є стимулювання студентів до самовизначення та формування особистої Я-концепції у змісті педагогічної діяльності. Майбутніх учителів початкової школи треба цілеспрямовано вчити входити у рефлексивну позицію. Для цього на заняттях потрібно створювати ситуації, які вимагають від студентів самоаналізу та самооцінки власної діяльності.

Професійна рефлексія містить у собі також готовність діяти в ситуаціях із високим рівнем невизначеності, гнучкість у прийнятті рішень, прагнення до реалізації нововведень і інновацій, постійну спрямованість на пошук нових, нестандартних шляхів розв'язання професійних завдань, здатність переосмислювати свій професійний і особистісний досвід [8, с. 82].

Отже, стимулювання партнерів до рефлексивної діяльності в умовах педагогічних ВНЗ значною мірою впливає на процес розвитку й фахового самовдосконалення та самореалізації і викладачів, і студентів. Причому найкращі передумови для виникнення, розгортання та вдосконалення рефлексії особистості майбутнього вчителя початкової школи створюються в межах інтерактивної навчальної взаємодії.

Висновки з проведеного дослідження. Педагогічне партнерство – достатньо складний соціальний феномен, особливий вид інтерактивної навчальної взаємодії, що базується на принципах рівноправності, взаємного визнання і відповідальності, забезпечуючи самореалізацію викладача і майбутніх учителів початкової школи в освітньому просторі ВНЗ. Така взаємодія учасників педагогічного партнерства забезпечується створенням психологічно-комфортної атмосфери, педагогічним діалогом і професійною рефлексивною діяльністю.

У подальших дослідженнях плануємо більш детально висвітлити умови педагогічного партнерства викладача і майбутніх учителів початкової школи, які впливають на їх професійне зростання, саморозвиток і самореалізацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11–17.
2. Глазкова І. Навчальний діалог у професійній діяльності майбутнього вчителя : [монографія] / І. Глазкова. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2007. – 188 с.
3. Долинська Л. Психолого-педагогічні умови ефективної взаємодії викладачів і студентів в умовах традиційної освіти / Л. Долинська // Наукові записки Інституту психології імені Г. Костюка АПН України / За ред. академіка С. Максименка. – К. : Главник, 2005. – Вип. 26, Т. 2. – С. 8–11.
4. Енциклопедія освіти : [гол. ред. В. Кремень] / Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Жданенко С. Партнерська взаємодія у процесі становлення громадянського суспільства (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / С. Жданенко. – Харків, 2003. – 16 с.
6. Касьяненко М. Педагогіка співробітництва / М. Касьяненко. – К. : Вища школа, 1993. – 320 с.
7. Коваль Л. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: культуротворчий вимір / Л. Коваль // Вища освіта України. – 2013. – № 1. – С. 82–87.
8. Марусинець М. Професійна рефлексія майбутнього вчителя початкових класів : теорія і практика формування : [монографія] / М. Марусинець. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2012. – 420 с.
9. Радчук Г. Аксиопсихологія вищої школи: [монографія] / Г. Радчук. – Тернопіль: [ТНПУ], 2009. – 415 с.
10. Щедровицкий Г. Рефлексия и ее проблемы / Г. Щедровицкий // Рефлексивные процессы и управление. – 2001. – № 1. – С. 47–54.